საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

დამოუკიდებლობის კომიტეტი (დამკომი)

დამოუკიდებლობის კომიტეტი (დამკომი) ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს დ ა მ ო უ კ ი დ ე ბ ლ ო ბ ი ს კ ო მ ი ტ ე ტ ი , პ რ ი ტ ე ტ უ ლ ი კ ო მ ი ტ ე ტ ი, ეროვნულ-პოლიტიკური ძალების მიერ საბჭოთა რუსეთის ბატონობისაგან საქართველოს განთავისუფლების მიზნით შექმნილი საიდუმლო ორგანიზაცია.

საბჭ. რუსეთის მიერ საქართვ. დაპყრობის (1921 თებ.–მარტი) შემდეგ ქვეყნის წამყვანი პო*ლიტ.* პარტიები (სოციალ- დემოკრატიული, გაერთიანებული ეროვნ.-დემოკრატიული, სოციალისტ- ფედერალისტური, სოციალისტ- რევოლუციური, დამოუკიდებელი სოციალ-დემოკრატიული), გარკვეული წინააღმდეგობის მიუხედავად, 1922 მაისში შეთანხმდნენ და პარიტეტულ პრინციპებზე შექმნეს *პოლიტ.* პარტიათა გამაერთიანებელი, ანუ ინტერპარტიული (პარტიათაშორისი) ორგანიზაცია – დ. კ., რ-ის მიზანი იყო საქართვ. სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა.

გაერთიანება ეფუძნებოდა შემდეგ პრინციპებს: დ. კ. იქმნებოდა პარიტეტულ საწყისებზე – კომიტეტში ყველა პარტიას თითო წარმომადგენელი უნდა ჰყოლოდა, კომიტეტის თავმჯდომარე კი მუდმივად ს.-დ. პარტიის წარმომადგენელი უნდა ყოფილიყო; დ. კ. თავის ზემდგომ ორგანოდ მიიჩნევდა ემიგრაციაში მოქმედ კანონიერ მთავრობას; გარდამავალ პერიოდში მთავრობის ფუნქციებს შეასრულებდა დროებითი მმართველობა, რ-საც შექმნიდა დ. კ. კოალიციურ საფუძველზე; დროებითი მმართველობა აღადგენდა დემოკრ. რესპუბლიკას და 1921 წ. კონსტიტუციას; დამფუძნებელი კრება უნდა შეკრებილიყო პირველი შესაძლებლობისთანავე და დაედასტურებინა დროებითი მმართველობის კანონიერება; ემიგრაციაში მყოფი მთავრობა ქვეყანაში დაბრუნებისთანავე თავისი მოღვაწეობის შესახებ ანგარიშს წარუდგენდა დამფუძნებელ კრებას და გადადგებოდა;

დამფუძნებელი კრება შეიმუშავებდა კანონს ერთიანი სამხ. სისტემის შესახებ, შექმნიდა საქართვ. დემოკრ. რესპუბლიკის დაცემის მიზეზების შემსწავლელ კომისიას; პარიტეტულ საწყისებზე შექმნიდა საარჩევნო კომისიას, რის შემდეგაც მოიხსნიდა უფლებამოსილებას;

დამფუძნებელი კრების მიერ უფლებამოსილების მოხსნიდან არა უადრეს ორი და არა უგვიანეს ოთხი თვისა ჩატარდებოდა საქართვ. პარლამენტის არჩევნები. დ. კ-ის შექმნის მიზნით შეთანხმებას ხელი მოაწერეს: გ. ფაღავამ (სოციალ-დემოკრატები), ი. ჯავახიშვილმა (ეროვნ.-დემოკრატები), მ. ხოჭოლავამ (სოციალდემოკრატი „სხიველებისაგან"), გ. ს. რცხილაძემ (სოციალისტ-ფედერალისტები), ი. გობეჩიამ (სოციალისტ-რევოლუციონერები). ხელშეკრულების ტექსტი დ. კ-ის შექმნის შესახებ გაეგზავნა პარიზში მყოფ საქართვ. მთავრობის თავმჯდომარეს ნ. ჟორდანიას.

კავშირს დამკომსა და მთავრობას შორის ახორციელებდა ე. წ. „კონსტანტინოპოლის ბიურო", რ-საც დაევალა აგრეთვე ფარული მოლაპარაკებების წარმოება თურქეთის, საფრანგეთის, გერმანიის და სხვა ქვეყნების მთავრობებთან შესაძლო დახმარების თაობაზე, თუმცა ამ მოლაპარაკებებს რაიმე შედეგი არ მოჰყოლია. დ. კ-ის თავ-რეები 1922 მაისიდან 1924 აგვისტომდე იყვნენ სოციალ-დემოკრატები: გ. ფაღავა, ნ. ქარცივაძე და კ. ანდრონიკაშვილი, მდივანი – ეროვნ.- დემოკრატი ი. ჯავახიშვილი. მოგვიანებით „სხიველებისაგან" მ. ხოჭოლავას ნაცვლად დ. კ-ის წევრი გახდა ნ. იმნაიშვილი, რ-იც გ. ტ. გიორგაძემ შეცვალა. შემდგომში ამ უკანასკნელის ნაცვლად კომიტეტში შევიდა კ. ნინიძე, ხოლო სოციალისტ-ფედერალისტ გ. ს. რცხილაძის ნაცვლად – ს. პ. დადიანი.

დ. კ. იქცა აჯანყებისათვის მზადების *პოლიტ.* ცენტრად, სამხ.-ტექ. თვალსაზრისით კი მას ამზადებდა სამხედრო ცენტრი, რ-საც უნდა მოეხდინა საქართვ. ტერიტორიაზე მოქმედი შეიარაღებული ფორმირებების მობილიზება და მათი ქმედების კოორდინაცია. მას სათავეში ჩაუდგა ეროვნ.- დემოკრ. პარტიის თავ-რე გენ. კ. აფხაზი.

ცენტრის ჩავარდნის შემდეგ მის ფუნქციას ასრულებდა სამხედრო კომისია. აჯანყების მზადების ბოლო ეტაპზე დ. კ. წარმოადგენდა როგორც *პოლიტ.*, ისე სამხ. ცენტრს. მიუხედავად მკაცრი კონსპირაციისა, დ. კ-ის შექმნა და მოღვაწეობა ცნობილი გახდა საქართვ. და ამიერკავკ. საგანგებო კომისიებისათვის. შედეგად დ. კ-ის ზოგიერთი წევრი დააპატიმრეს და მოგვიანებით სიკვდილით დასაჯეს.

მიუხედავად ამისა, დ. კ. ცდილობდა შეუფერხებლად გაეგრძელებინა აჯანყებისათვის მზადება. იგი *პოლიტ.* ხელმძღვანელობას უწევდა სამხ. კომისიას, ხოლო ამ უკანასკნელის ჩავარდნის შემდეგ თავის თავზე აიღო აჯანყების სამხ.-ტექ. ხელმძღვანელობაც.

დ. კ. ცდილობდა აჯანყებისათვის მიეცა საერთოკავკასიური ხასიათი. ამ მიზნით მოლაპარაკება დაიწყეს ჩრდილო კავკ. ხალხების *პოლიტ.* ლიდერებთან, სომხებთან და აზერბაიჯანელებთან.

დ. კ-ს მუდმივი კავშირი ჰქონდა პარიზში მყოფ საქართვ. ემიგრანტულ მთავრობასთან, საიდანაც დირექტივებს ღებულობდა.

1924 წ. 18 აგვისტოს დ. კ-ის საგანგებო სხდომამ აჯანყების თარიღის დანიშვნა მიანდო კ. ანდრონიკაშვილს (დამკომის თავმჯდომარე), დ. ონიაშვილს (სოციალ-დემოკრატი), შ. ამირაჯიბს (ეროვნ.-დემოკრატი), ს. ზალდასტანიშვილსა და ს. ჭავჭავაძეს (აჯანყების მთავარსარდალი). ხუთეულმა 24 აგვ. სხდომაზე აჯანყების დღედ 29 აგვ. ღამის 2 საათი დანიშნა, თუმცა იგი ნაადრევად, 28 აგვ. ღამის 2 საათზე დაიწყო და ისიც არა მთელ საქართველოში, არამედ მხოლოდ ჭიათურაში (იხ. აგრეთვე აგვისტოს აჯანყება 1924).

აჯანყების წარუმატებლობის შემდეგ დაიწყო ფართომასშტაბიანი უმკაცრესი რეპრესიები, რასაც უამრავი პატრიოტის სიცოცხლე შეეწირა. 1924 წ. 4 სექტ. მცხეთასთან შეიპყრეს დ. კ-ის თავმჯდომარე კ. ანდრონიკაშვილი და მდივანი ი. ჯავახიშვილი. საპყრობილეში მყოფ დ. კ-ის წევრებს 1924 წ. 5 სექტ. იძულებით მოაწერინეს ხელი განცხადებაზე, რითაც ისინი მოსახლეობას აჯანყების შეწყვეტისა და ხელისუფლების მორჩილებისაკენ მოუწოდებდნენ. ამ განცხადებით დ. კ. დაშლილად გამოცხადდა.

1925 თბილისში გაიმართა დ. კ-ის წევრთა სასამართლო პროცესი. კ. ანდრონიკაშვილსა და მის თანამოაზრეებს ხანგრძლივი ვადით პატიმრობა მიუსაჯეს და რუსეთში გადაასახლეს.

ლიტ.: საქმე საქართველოს ანტისაბჭოთა პარტიების პარიტეტული კომიტეტის შესახებ. საბრალდებო დასკვნა, ტფ., 1925; ბ ე ნ ი ძ ე ვ., 1924 წლის აჯანყება საქართველოში, თბ., 1991; დ ი უ გ ე რ., მოსკოვი და წამებული საქართველო, თბ., 1994; ზ ა ლ დ ა ს ტ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ს., საქართველოს 1924 წლის ამბოხება, მიუნხენი, 1956 (*გამოც.* მე-2, თბ., 1995); ს უ ლ ხ ა ნ ი შ ვ ი ლ ი ა., ჩემი მოგონებანი, თბ., 2007; L a n g D. M., A Modern History of Georgia, L., 1962.

ვ. გურული